

Aspek Sosio-Ekonomi Masyarakat Temuan di Bukit Tampoi

SHAM SANI

ABSTRAK

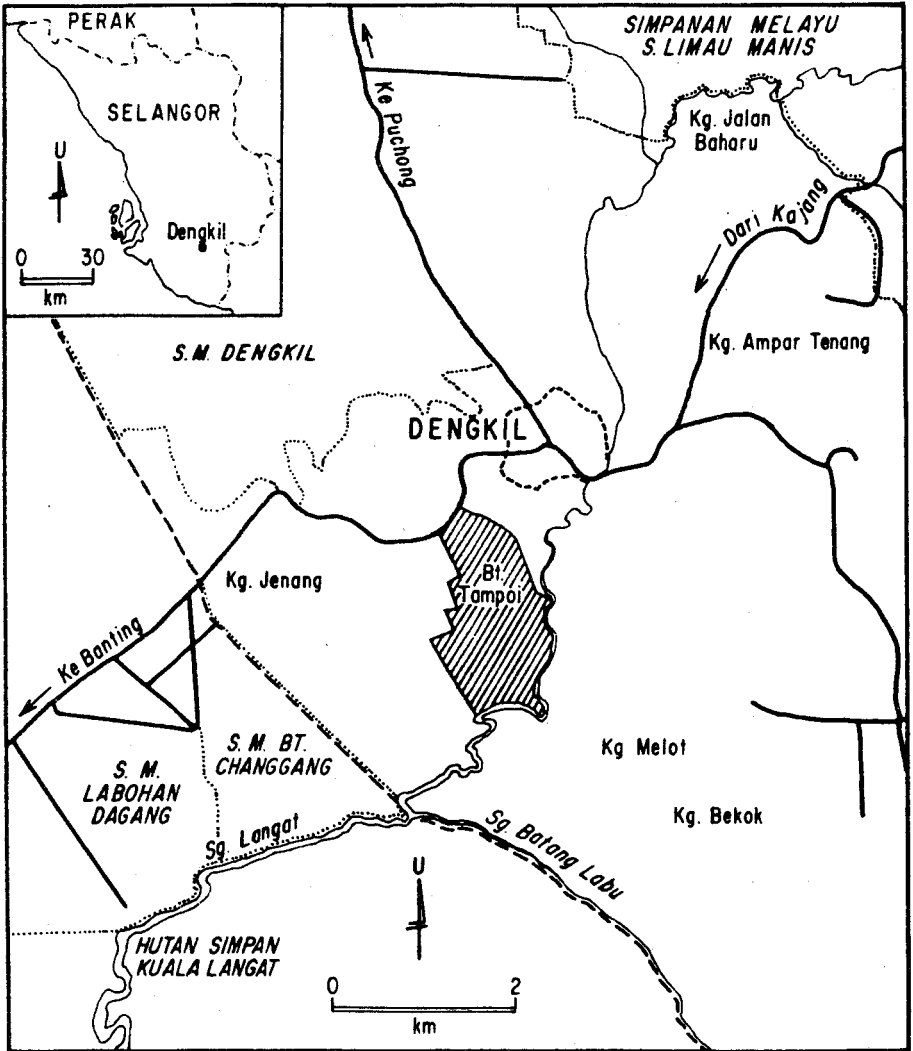
Kertas ini membentangkan tinjauan awal yang dibuat ke atas aspek sosio-ekonomi masyarakat Temuan di Bukit Tampoi, Selangor. Untuk tinjauan ini, penulis telah menggunakan teknik temubual. Dari hasil tinjauan ini, penulis mendapati bahawa Orang Asli, khususnya masyarakat Temuan, perlu menyesuaikan diri dengan keadaan pembangunan fizikal di sekelilingnya. Mereka harus diberi persediaan yang cukup melalui pendidikan dan perubahan sikap.

ABSTRACT

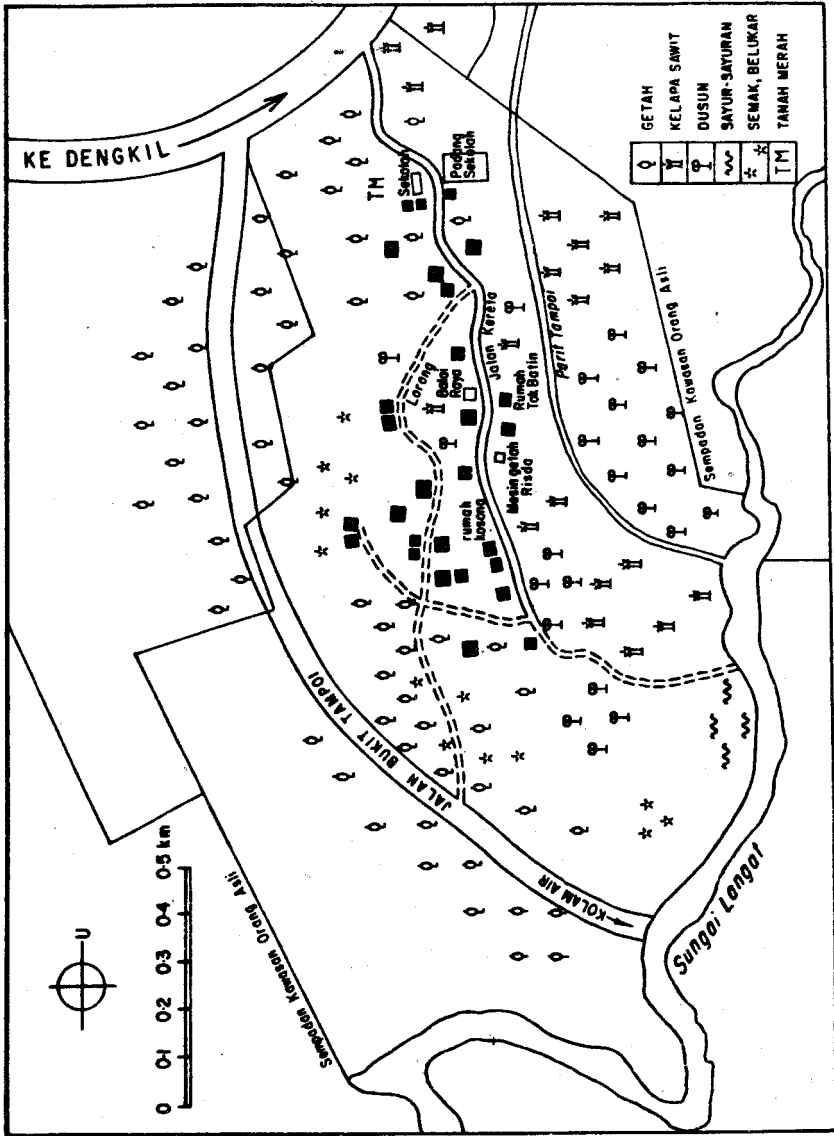
This paper presents the early findings of a survey done on the socio-economic aspects of Temuan society in Bukit Tampoi, Selangor. The writer has used the interview technique for the purpose of this survey. The findings of the survey implied that the Temuan society needs to be equipped with education and a change in attitude if they wish to cope with the growing physical developments around them.

Suatu tinjauan awal yang terdiri daripada beberapa lawatan satu hari telah dilakukan di Bukit Tampoi (Rajah 1 dan 2) di antara 18hb Nov. 1985 dan 23hb Nov. 1985. Siri soalan berstruktur telah digunakan sebagai panduan untuk mendapatkan maklumat berhubung dengan latar belakang penduduk, taraf pendidikan, pekerjaan, pendapatan dan penggunaan sumber asli. Walaupun teknik temubual seperti ini amat jarang digunakan dalam usaha mengkaji masyarakat Orang Asli, namun demikian, oleh kerana masyarakat Temuan di Bukit Tampoi ini adalah di antara yang paling terdedah dan biasa bergaul dengan masyarakat-masyarakat lain di sekitar,¹ penulis berpendapat bahawa teknik temubual berasaskan kepada soalan berstruktur ini adalah sesuai untuk dicuba.

Daripada 28 keluarga yang menetap di Bukit Tampoi ini, 26 (kira-kira 93%) daripadanya telah sempat ditemubual. Sedapat yang boleh, temubual dijalankan dengan ketua keluarga. Namun demikian oleh kerana kesuntukan masa dan tenaga, beberapa di antara mereka telah tidak dapat ditemui dan dalam kes-kes begini, isteri mereka telah ditemubual. Dua daripada keluarga di kawasan kajian itu telah tidak

RAJAH 1. Petempatan Orang Asli Bukit Tampoi.

RAJAH 2. Gunatanah kawasan Petempatan Orang Asli Bukit Tampoi.

dapat ditemui langsung kerana mereka telah pergi menziarahi saudara mereka di luar Bukit Tampoi dan tinggal di sana buat beberapa hari.

Daripada 26 orang yang ditemubual itu, 20 adalah lelaki dan 6 orang perempuan. Enam puluh satu perpuuluh lima peratus (61.5%) daripadanya berada dalam lingkungan umur 40-64 tahun, 30.8% dalam lingkungan umur kurang daripada 40 tahun sementara 7.7% berumur lebih daripada 64 tahun. Jadual 1 menunjukkan taraf pendidikan responden menurut peringkat umur. Ini menggambarkan bahawa 84.6% daripada mereka tidak mempunyai apa-apa pendidikan formal pun; 7.7% memperoleh pendidikan sekolah rendah. Kesemua mereka yang memperoleh pendidikan formal ini adalah dalam lingkungan umur 30 tahun ke bawah.

JADUAL 1. Taraf pendidikan dan peringkat umur

Peringkat umur (tahun)	Tiada Pendidikan formal	Sekolah Rendah	Sekolah Menengah	Universiti
< 30	11	2	2	-
30 - 44	4	-	-	-
45 - 60	13	-	-	-
> 60	4	-	-	-
Jumlah responden	32	2	2	-

Sumber: Temubual

Kira-kira 35% daripada responden bekerja sendiri, 31% bekerja kontrak selalunya mengikut kontraktor-kontraktor Cina, 15% menoreh getah sementara yang selebihnya bekerja sebagai pengawal, tukang kebun dan pekerja kilang.

Jadual 2 menunjukkan anggaran pendapatan sebulan dan bantuan yang diperolehi dari sumber-sumber lain. Ingin ditarik perhatian bahawa angka-angka ini adalah anggaran kasar dan keseluruhannya bergantung kepada maklumat yang diberikan oleh responden masing-masing. Tidak ada apa-apa penyesuaian yang dibuat kepada angka-angka yang diberikan dan justeru itu kesahihannya masih boleh dipersoalkan. Namun demikian, sebagai anggaran peringkat awal angka-angka ini menunjukkan bahawa 96% daripada yang ditemubual itu mempunyai pendapatan kurang daripada \$400. Cuma seorang sahaja yang menyatakan bahawa pendapatannya adalah disekitar \$500-\$600 sebulan. Kira-kira 50% daripada mereka mempunyai pendapatan \$200 sebulan ataupun kurang daripada itu.

JADUAL 2. Anggaran pendapatan sebulan dan bantuan-bantuan yang diperolehi dari sumber-sumber lain

Peringkat umur (tahun)	Anggaran pendapatan (sebulan) (M\$)	Ulasan
< 30	1. \$150	Beri sedikit pada ibu/bapa.
	2. pendapatan tidak tetap	-
	3. \$150 - \$200	Beri sedikit kepada ibu/bapa.
	4. \$300 - \$400	-
	5. \$400	-
30 - 40	1. \$250 - \$300	Anak belum bekerja lagi untuk membantu.
	2. \$200 - \$300	Anak belum ada yang bekerja untuk membantu.
	3. \$300	Bantuan dari anak.
	4. \$300	Anak belum ada yang bekerja untuk membantu.
45 - 60	1. \$300	Pendapatan ini dicampur dengan pemberian anak untuk kegunaan sehari-hari.
	2. \$50 - \$100	Anak kerja kampung. Hasil pendapatan makan bersama.
	3. \$250	-
	4. \$180 - \$200	Anak tidak banyak membantu. Guna sebahagian besar pendapatannya untuk kegunaan sendiri.
	5. \$450	Dua orang anak kerja kontrak. Pendapatan digunakan bersama.
	6. \$500 - \$600	Dua orang anak membantu. Seorang kerja kontrak dan seorang kerja kilang.
	7. \$100	Bantuan dari 2 orang anak.
	8. \$300	Bantuan dari anak sebagai tambahan.
	9. \$100	Bantuan dari anak.
	10. \$400	Bantuan dari seorang anak yang telah bekerja.
	11. \$150	Tidak ada bantuan dari anak.
	12. \$200	Bantuan dari anak.
	13. \$300	Bantuan dari anak.

(bersambung)

JADUAL 2.(Sambungan)

Peringkat umur (tahun)	Anggaran pendapatan (sebulan)(M\$)	Ulasan
> 60	1. \$150	Bantuan dari anak.
	2. \$150	Bantuan dari anak.
	3. \$150	Bantuan dari anak.
	4. \$120	Bantuan dari anak.

Sumber: Temubual.

Diperhatikan juga bahawa kecuali bagi beberapa orang (23%), kebanyakan responden memperolehi bantuan kewangan daripada anak-anak mereka. Ini telah mengurangkan sedikit beban tanggungan ketua keluarga. Namun demikian, kedudukan sosio-ekonomi mereka masih lagi jauh ke belakang dan perlu mendapat perhatian. Pembangunan yang berlaku di sekitar mereka telah membantu untuk mendapatkan pekerjaan, membolehkan mereka memiliki kebun getah dan kebun kelapa sawit sedikit sebanyak tetapi ini juga bermakna bahawa alam sekitar semulajadi mereka terpaksa dikorbankan — mungkin lebih banyak daripada kemudahan yang diperolehi daripada projek-projek pembangunan yang ada.

Bagi masyarakat Temuan di Bukit Tampoi, kemudahan-kemudahan asas ada disediakan. Ini termasuklah balai raya, sekolah rendah dan bekalan air paip. Namun demikian, kedua-dua balai raya dan sekolah ini telah uzur. Bangunan sekolah didirikan oleh Jabatan Orang Asli pada tahun 1959 ini tidak pernah diperbaiki kecuali melalui usaha gotong royong masyarakat setempat dengan inisiatif guru besar yang bertugas di situ. Kini papan dinding bangunan sekolah tersebut telah banyak yang lapuk, murid-murid belajar dalam keadaan yang bersedak tanpa bekalan elektrik sementara satu darjah terpaksa menumpang di rumah guru (*Mingguan Malaysia*, 27 Oktober 1985).

Walaupun masyarakat Orang Asli di sini tinggal dalam serba kekurangan, kebanyakan daripada mereka enggan berpindah meskipun jika diberi peluang berbuat demikian. Daripada 26 orang responden yang ditemubual, hanya 8% menyatakan mereka ingin pindah ke tempat lain. Daripada yang 8% ini, setengah darinya ingin pindah ke kawasan yang lebih jauh ke dalam hutan sementara yang selebihnya menyatakan bahawa mereka ingin pindah ke bandar. Empat peratus (4%) lagi tidak dapat memberikan kata putus sama ada ingin berpindah atau tidak. Lapan puluh lapan peratus (88%) walau bagaimanapun ingin tinggal di Bukit Tampoi tetapi mengharapakan bahawa kemudahan-kemudahan asas dapat ditambah dan diperbaiki.

Dari segi kegiatan tradisional (seperti memburu, mengumpul hasil-hasil hutan dan pertanian pindah) masyarakat Temuan di Bukit Tampoi sudah tidak lagi mempraktikkan secara aktif. Ini jelas sekali kelihatan di kalangan orang-orang muda terutama mereka yang berada dalam lingkungan 30 tahun ke bawah. Walaupun masih terdapat sebilangan yang cekap menggunakan pancing dan tajur untuk menangkap ikan, tetapi kemahiran untuk menggunakan sumpit umpamanya telah lama lenyap di kalangan muda mudi masyarakat di sini. Perbualan dengan beberapa orang pemuda Temuan yang berumur dalam lingkungan 15-19 tahun menyatakan bahawa mereka tidak tahu langsung menggunakan alat-alat memburu yang hanya dilihat sekali sekala tersimpan di rumah.

Daripada 26 orang responden yang ditemubual itu, hampir-hampir semua menyatakan bahawa mereka tidak lagi pergi memburu menggunakan sumpit. Mereka memberikan sebab-sebab berikut sebagai alasan untuk tidak lagi bergiat dalam kegiatan tradisional:

1. Tidak ada masa. Selalu bekerja.
2. Tidak ada peluang. Kawasan hutan telah berkurangan.
3. Kalau adapun kawasan hutan, ini agak jauh daripada Bukit Tampoi.
4. Pencemaran air sungai. Ikan dan udang sudah berkurangan sangat.
5. Ikan boleh dapat di pasar Dengkil atau Banting dengan mudah.

IMPLIKASI POLISI

Adalah terlalu awal bagi menggubal apa-apa polisi dengan hanya berasaskan kepada suatu tinjauan awal seperti yang dinyatakan dalam kertas ini. Namun demikian dari perbincangan di atas hubung kait antara pembangunan, alam sekitar biofizis (yang juga merupakan sumber hidup tradisional Orang Asli) dan masyarakat Orang Asli adalah jelas dan mempunyai beberapa implikasi polisi yang tersendiri.

Adalah sukar untuk menafikan bahawa pembangunan fizikal terutama selepas merdeka telah banyak memberikan manfaat kepada rakyat Malaysia amnya. Namun demikian kesan sampingan daripada projek-projek pembangunan ini terhadap alam sekitar biofizis adalah juga amat ketara. Kualiti alam sekitar di beberapa kawasan diperhatikan kian merosot sementara luas kawasan diperhatikan kian merosot sementara luas kawasan hutan pula telah berkurangan ke paras yang membimbangkan. Pengurangan kawasan hutan sebegini telah menyempitkan sistem biofizis Orang Asli, yang pada suatu masa dulu merupakan sumber mendapatkan bekalan makanan secara tradisional. Ini semestinya akan menghadkan dinamisme masyarakat tersebut dan strategi-strategi tertentu perlu difikirkan untuk mengatasi masalah tersebut. Ada dua pilihan yang

boleh dibuat. Pertama, mengembalikan sistem biofisis asal, iaitu mengembalikan semula kawasan hutan yang telah dimusnahkan selama ini. Usaha untuk menanam semula hutan sama ada melalui "silviculture" ataupun ladang-ladang hutan yang menggunakan spesies pokok yang cepat tumbuh memang telah dan sedang dijalankan. Tetapi berbanding dengan jumlah kawasan yang telah dimusnahkan usaha ini adalah terhad sekali. Spesies-spesies pokok yang ditanam juga terhad. Dalam beberapa kes, keutamaan diberi hanya kepada spesies-spesies yang mempunyai potensi ekonomi. Bilangan flora dan fauna yang terdapat di kawasan-kawasan ini adalah juga terhad jika dibandingkan dengan hutan asal sebelum penebangan dilakukan. Oleh kerana itu, alternatif ini sebagai suatu strategi untuk memperbaiki kedudukan Orang Asli tidaklah begitu menarik dan "viable".

Oleh kerana usaha untuk mengembalikan kawasan hutan dan alam sekitar biofisis asal Orang-orang Asli itu agak rumit, alternatif kedua ialah membuat penyesuaian-penyesuaian tertentu selaras dengan proses pembangunan yang sedang berlaku sekarang ini. Walaupun alternatif ini mungkin tidak dapat memberikan kepuasan sepenuhnya kepada masyarakat Orang Asli, tetapi dalam keadaan Malaysia yang sedang pesat membangun, kita mungkin tidak mempunyai alternatif yang lebih baik. Sekiranya pilihan ini diambil, maka perkara paling asas ialah persediaan-mental dan fizikal. Sehubungan dengan ini aspek-aspek pendidikan dan sikap adalah penting di samping pembangunan fizikal. Pihak kerajaan dan masyarakat setempat mempunyai peranan tertentu bagi memastikan supaya matlamat untuk membangunkan masyarakat Orang Asli tercapai. Orang Asli juga perlu mengambil sikap yang lebih positif dan gigih kerana ini akan menentukan masa depan dan keturunan mereka. Usaha ke arah ini tidaklah boleh dianggap mudah. Masalah-masalah berhubung dengan aspek sosiobudaya, sikap dan faktor-faktor luaran sentiasa wujud dan penyelesaiannya memerlukan suatu pendekatan yang tersendiri dan berhati-hati.

Suatu perkara yang agak jelas dari tinjauan awal di Bukit Tampoi ini adalah hakikat bahawa hampir 90% daripada mereka yang ditemubual enggan pindah dari kawasan perkampungan asal mereka. Ini mempunyai implikasi yang besar terhadap apa jua rancangan untuk mengumpulkan kaum orang Asli ke suatu kawasan yang lebih besar seperti rancangan-rancangan FELDA. Mereka perlu dibekalkan dengan kemahiran tertentu bagi membolehkan mereka hidup di alam sekeliling yang baru dan agak asing kepada mereka. Di mana-mana yang boleh, adalah lebih wajar sekiranya perkampungan-perkampungan Orang Asli itu dikekalkan tetapi diberikan kemudahan-kemudahan infrastruktur supaya transisi dari alam asal mereka ke alam asing itu tidak begitu ketara terutama di kalangan kumpulan tua masyarakat tersebut.

Satu daripada aspek persediaan yang perlu bagi pembangunan ialah

pendidikan. Dalam konteks masyarakat Orang Asli (sekurang-kurangnya di Bukit Tampoi) kemudahan pendidikan ini perlulah dipertingkatkan bukan sahaja dari segi fizikal tetapi juga kemudahan-kemudahan lain. Kajian hendaklah dijalankan bagi menentukan sama ada sekolah rendah khusus untuk anak-anak Orang Asli ini boleh digabungkan terus dengan sekolah rendah kebangsaan tanpa dibuat penjenisan sepertimana sekarang. Ini ialah kerana pada akhir-akhirnya, pelajar-pelajar Asli terpaksa juga ditempatkan ke sekolah-sekolah menengah kebangsaan biasa untuk melanjutkan pelajaran mereka. Dalam kes masyarakat Temuan di Bukit Tampoi ini, pelajar-pelajar yang telah tamat sekolah rendah selalunya pindah sama ada ke Sekolah Menengah Dengkil ataupun ke sekolah-sekolah menengah di Telok Datok dan Banting.

Berkait rapat dengan pendidikan akademik, masyarakat Orang Asli terutama dari generasi muda perlu juga dikekalkan dengan kemahiran tertentu bagi menghadapi cabaran hidup moden kini. Dari apa yang dapat dilihat di Bukit Tampoi, kebanyakan daripada generasi muda telah tidak lagi mengetahui tentang kemahiran tradisi mereka sementara hampir semua mereka yang ditemubual dari generasi tua (40 tahun ke atas) walaupun mengetahuinya, telah tidak mempunyai peluang untuk mempraktikkannya. Usaha-usaha perlu dipertingkatkan untuk memelihara kemahiran-kemahiran tradisi ini supaya jangan terus lenyap di samping membekalkan mereka dengan kemahiran kerja yang boleh membantu mendapatkan pekerjaan.

PENUTUP

Kertas ini menarik perhatian kepada kesan pembangunan terhadap alam sekitar biofizik dan impaknya terhadap kehidupan Orang Asli. Kertas ini menghujah bahawa pembangunan fizikal selepas merdeka telah menyempitkan sumber mata pencarian tradisional Orang Asli dan terpaksa terdedah kepada sistem sosio-ekonomi moden yang agak asing kepada mereka tanpa apa-apa persediaan sama ada dari segi material mahupun dari segi mental. Alternatif yang paling munasabah ialah bagi masyarakat Orang Asli untuk membuat penyesuaian-penyesuaian tertentu terhadap perubahan-perubahan ini dan aspek yang paling asas sehubungan dengan ini ialah persediaan yang cukup melalui pendidikan dan perubahan sikap. Walaupun ini akan mengambil masa tetapi pihak pemerintah dan masyarakat bukan Orang Asli boleh memainkan peranan. Yang paling penting walau bagaimanapun ialah bagi masyarakat Orang Asli itu sendiri mengubah sikap untuk menghadapi cabaran ini.

PENGHARGAAN

Penulis ingin mengucapkan terima kasih kepada Universiti Kebangsaan Malaysia kerana bantuan kewangan untuk kajian ini. Ucapan terima kasih juga ditujukan kepada Unit Kartografi, Jabatan Geografi, Universiti Kebangsaan Malaysia, kerana menyediakan rajah-rajah yang terdapat dalam kertas ini.

NOTA

¹Menurut Batin Endek, ketua-ketua masyarakat Temuan di Bukit Tampoi ini biasa dijemput hadir dalam majlis-majlis keramaian yang diadakan oleh masyarakat Melayu di Dengkil. Beberapa di antara mereka di Bukit Tampoi ini juga mempunyai kawan Melayu, Cina dan India.

RUJUKAN

- Bahagian Alam Sekitar. 1984. *Laporan Tahunan Kualiti Sekeliling 1980*. Kementerian Perusahaan Utama, 1986. *Profile of the Primary Commodity Sector in Malaysia*.
Mingguan Malaysia, 27 Oktober 1985.
- Rambo, A.T. 1979. Human Ecology of the Orang Asli: A Review of Research on the Environmental Relations of the Aborigines of Peninsular Malaysia. *East-West Environment and Policy Institute*, Reprint No. 9, 71.

Timbalan Naib Canselor
Bahagian Akademik Penyelidikan
Universiti Kebangsaan Malaysia
43600 UKM Bangi
Selangor D.E.